

כתבו לכם את השירה הזאת

א

אזהרות שונות מזהירה התורה את עם ישראל על הרעות אשר תבואנה עליו בעקבות העוון של אי-שמיעה בקול ה'. בפרשת וילך העונש מגיע להסתרת פני אלוהי ישראל: "וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרת פני מהם והיה לאכל ומצאוהו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא: הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה, כי פנה אל אלהים אחרים". (דברים, ל"א, יז-יח).

אמירה זו באה כנבואה בפני עצמה, הקשורה לפטירתו הקרובה של משה. יש בה, כנראה, תוכן המבדיל אותה מאזהרות אחרות. מדוע זקוקה אזהרה זאת להתגלות מיוחדת?

בפרשת בחוקותי מודיעה התורה לראשונה על הצרות ועל הגלות העתידה לבוא כתוצאה מן המרי. הקב"ה מואס בישראל ומפקיד עליהם רעה, על כי הם מאסו בחוקותי ומשפטיו תגעל נפשם (ויקרא, כ"ו, יד). הוא יכה אותם, ואם ילך עמם - ילך "בקרבי", כי קרי הם הולכים עמו ואינם אובים לשמוע (כא-כב). על-ידי הייסורים ישראל אמורים "להיוסר" לו (כג). הוא מוסיף ומייסרם כדי לצרף ולטהר, להכניע את הלב הערל ולרצות עוון (מא). "חרב נקמת" אשר פוקדת אותם - הרי היא פוקדת **בנקם ברית** (כה). במלים אחרות: גם בהליכת קרי ומכת חרב, "אף גם זאת" - "לא מאסתים ולא געלתים לכולותם להפך בריתי אתם!" (מד). אף אפו וחמתו של הקב"ה הם עדיין במסגרת של זכירת הברית. אפילו היחס של פנים אל פנים נשאר במקומו: "ונתתי פני בכס..." (יז).

אולם בפרשת וילך, בהתגלות שלפני מותו של משה, נאמר כי כל יחס וכל קשר בין הקב"ה לישראל עלול להינתק. במקום "לא מאסתים" - נמצא "ועזבתים"; במקום: "ונתתי פני בכס" - עכשיו: "והסתרת פני". נראה כאילו הברית עומדת להיבטל - או נראית כמבוטלת - ולא רק מצד העם. המצב כאן שונה מן המתואר בתוכחת בחוקותי: לא זמן הרעה בלבד הגיע, אלא ניתוק יחסים, כביכול, עם הקב"ה. לפני הנבואה הזו שבאוהל מועד נאמר:

"ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה'..."

(דברים, ל"א, ט).

הרי כתיבת התורה ומסירתה - לפני "הסתר אסתיר". ומיד אחר-כך:

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בניהם..." (יט).

לפי חז"ל - וכך הלכה - **השירה הזאת היא תורה**.

"אין לך שעה קשה בעולם מאותה שעה שאמר הקב"ה למשה: ואנכי הסתר אסתיר פני...". (ירושלמי, סנהדרין, פ"י, ה"ב). שעת 'הסתרת הפנים' היא השעה הקשה ביותר בהיסטוריה. היא מסמנת 'ניתוק קשרים' עם ה'. הקב"ה כבר אינו **פונה** אל עמו - כי הם פנו אל ערכים אחרים. שעה קשה זו של ניתוק וניכור ביחס בין ישראל לאלוהיו, שעת "הסתר אסתיר", מעוררת את המצווה הייחודית: "ועתה - כתבו לכם את השירה הזאת!"
מה הקשר בין השירה להסתר פנים?

ב

הבנת "השירה הזאת" כמתייחסת ל'תורה' כרוכה בכמה קשיים. רש"י, למשל אינו מפרש כך את הפסוק (וכמוהו גם רמב"ן). בשבילו שירה - היא שירת האזינו שבפרק הבא, ופירושו נראה כפשט יפה של הכתוב. למה, אם כן, קובע התלמוד (סנהדרין, כא, ע"ב) כי שירה היא תורה?

הסבר בדרך הפשט מציע הר"ן: "ואי שירה לבדה קאמר, מאי סהדותא איכא?" כלומר, אם כוונת המצווה היא לכתוב את שירת האזינו בלבד, שירה זו לא תוכל להיות "עדות" לבני ישראל, כנאמר: "למען תהיה לי השירה הזאת **לעד** בבני ישראל" (דברים, ל"א, יט). דווקא כל התורה, ורק היא, נקראת "**עד**":

"ויהי ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר **עד תמים**. ויצו... לאמר: **לְקַח** את ספר התורה הזה ושמטם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם, והיה שם בך **לעד**"

(ל"א, כו).

רק התורה כולה, תורה "עד תומה", יכולה להוות עדות. לכן השירה האמורה להיות לעד - היא התורה (לפי פירוש זה שירת האזינו היא רק תזכורת לתוכן כל התורה, למסר שבתורה).

הרמב"ם מביא ראייה נוספת. במשנה תורה הוא פוסק:

"מצוות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר: 'ועתה כתבו לכם את השירה'. כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, **לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות**"

(הלכות ספר תורה, ז', א).

מבחינה טכנית, גם בראיה הזאת יש בעיות, שהרי ידוע שכותבין את התורה פרשיות פרשיות - במזוזות ובתפילין. נראה שעלינו לראות את נימוקו של הרמב"ם כנימוק עקרוני בלבד. הוא רומז על-ידי הלכה זאת למשהו **בתוכנה** של התורה. תורה היא לא פרשיות פרשיות, אלא שלמות, מקשה אחת.
הטור מרחיק לכת עוד יותר מן הרמב"ם ופוסק:

"מצנות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא
ופירושיהם..."

(יורה דעה, סימן ע"ר).

גם לפי הטור המקור למצווה הוא, כמובן, הפסוק "כתבו לכם את השירה הזאת". אם כן, "השירה" שבילו כוללת לא רק את חמישה חומשי תורה, אלא את כל התורה כולה במובן הרחב ביותר, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, תורה אשר נתגלתה מפי הגבורה ותורה אשר נתפרשה מפי הבריות, תורה הנתונה על-ידי אלוהים וההגויה בפי בני אדם. ה'תורה' כאן איננה טקסט כלשהו, אלא **דת ישראל בשלמותה**.

הטור מדגיש, שתפיסה זאת מתאימה במיוחד "האידינא", בעידן שלנו. זיהוי "תורה שלמה" עם "השירה" רומז, אם כן, להיבט מסוים בתורה אשר מתאים לזמננו, לזמן של ריחוק מאלוהים והסתר פנים.

תקופת הסתר פנים דורשת כנראה יחס מיוחד לתורה, יחס המבליט את תכונת השירה שבה. התורה צריכה להיתפס ולהילמד כ**שירה**, היא כאילו מתחילה להיכתב כשירה בשעת הסתר פנים.

"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא... ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל!" כאשר אסתיר את פני - למדו תורה זאת כשירה, כתבו אותה לכם כשירה.

ג

מן הציווי לכתוב "את השירה הזאת" נלמדת המצווה לכתוב ספר תורה. השימוש במושג 'שירה' מצביע על היבטים משמעותיים מסוימים של התורה. אך במונחים הלכתיים טהורים המצווה צריכה להיות ברורה: כל אחד מישראל מחויב לכתוב ספר תורה כהלכה. לכן חידוש גדול הוא מה שפוסק הטור משם אביו הרא"ש:

"וכתב א"א הרא"ש ז"ל שזה [לכתוב ספר תורה] לא נאמר אלא **לדורות הראשונים** שהיו כותבין ספר תורה ולומדים בה, אבל האידינא שכותבין ספר תורה ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים - מצנות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהם להגות בהן הוא ובניו".

הטור מנמק את דעת אביו בכך ש"מצנות כתיבת התורה היא כדי ל**למוד** בה, דכתיב: **ולמדה** את בני ישראל שימה בפייהם - ועל ידי הגמרא ופירושה ידע פירוש המצוות והדינין על בוריים, לכן הן הספרים **שאדם מצווה לכותבם**..." (יורה דעה, סימן ע"ר).

זהו פירוש רדיקלי למדי. האם באמת אלו הדברים שהתכוון הרא"ש לומר? שמא בא רק **להתיר** כתיבת גמרות ופירושיהן, ולא להחליף כתיבת ספר תורה בכתיבת ספרים אחרים? "היאך בא הרא"ש לפטור לאדם ממצוות כתיבת ספר תורה ולהחליפה בחומשים ומשניות וגמרות ופירושיהן?" שואל ה'בית יוסף', ומנסה לפתור את הבעיה:

"נראה לי שלא בא אלא **לחדש לנו** חיוב כתיבת חומשים ומשניות וגמרות ופירושיהם ואיסור מכירתן, שגם זה בכלל מצוות כתיבת ספר תורה... אבל לכתוב ספר תורה לקרות בו הוא ובניו - פשיטא דגם האידינא זהו עיקר קיום מצוות עשה!"

כלומר, החיוב הראשוני לכתוב ספר תורה לא בוטל אף בזמן שלנו, אלא שבדורות האחרונים נוסף חיוב חדש להעתיק ספרים שלומדים מהם בפועל. אבל דעת ה'בית יוסף', המטשטשת את החידוש הגדול שבדברי הטור, אינה מקובלת על הכול. ה'פרישה' כותב:

"ולעניות דעתי נראה שזהו דוחק גדול לפרש כן דעת הרא"ש ורבינו [=הטור] שסתמו דבריהם וכתבו ד"ה לא נאמר אלא לדורות ראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בה, אבל האידנא כו", דלפי בית יוסף הכי היה לו לומר: בדורות הראשונים לא היו מחויבים לכתוב אלא ספר תורה, אבל בדורות הללו מחויבים גם כן בקניית וכתבת שאר ספרים. ועוד: מדסיים וכתב 'והן הן הספרים שאדם מצווה לכותבן' וכו' - משמע אלו הן, ולא ספר תורה! ועוד: זיל בתר טעמא, דהא השם 'ית' צווה עלינו לכתוב ספר תורה **כדי ללמוד מתוכה** - נמצא שבדורות הללו שאין לומדין מתוכה ליכא בהן מצוות עשה על כל אדם מישראל...".

כוונת הדברים, שבימים שלנו, לפי דעת הרא"ש, הקיום האמתי והרצוי של המצווה אינו בכתבת ספר תורה, אלא בכתבת ספרי לימוד, וכתבת ספר תורה לא תהיה קיום המצווה אפילו בחלקה!

גם השולחן ערוך מביא את דברי הרא"ש כפשוטם: "האידנא מצווה לכתוב חומשי

תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן ולא ימכרם...". אולם ה"י תוהה:

"ופירש 'בית יוסף' דלא בא לפטור אותנו מכתבת ספר תורה, דאדרבה יש גם לנו לכתוב וללמוד בה, אלא בא לומר שיש מצווה גם בכתבת ספרים אלו. ובי'רישה' חולק עליו, דאין לנו ללמוד מספר תורה ולזלזל בכבודו דדוקא בדורות הראשונים היו מוכרחים לכך, שהיה אסור להם לכתוב דפין דפין אלא כולם בגלילה... ועל כן אין לנו מצוות עשה הזאת לכתוב ספר תורה אלא בכתבת שאר ספרים. **ואף שלפי משמעות הלשון של הרא"ש משמע יותר כדברי ה'דרישה'**, מכל מקום נכונים דברי 'בית יוסף', דהיאך נבטל מצוות עשה של 'ועתה כתבו לכם' בחילוף הדורות?!"

מה נותן כוח לפוסקים האלו - שואל ה"י - להחליף מצווה דאורייתא במצווה אחרת? אבל האם באמת כל-כך ברור חיוב המצווה עצמה? הרי אלה שאינם יודעים לכתוב ספר תורה פטורים מלכתבו. הם מחויבים רק לקנות לעצמם. כנראה זו הסיבה שהרמב"ם בספר המצוות מנסח את הציווי שנצטוונו: **"שיהא לכל זכר ממנו ספר תורה לעצמו"** (מצוות עשה יח). אמנם "אם יכתבו בידו - הרי זה משובח מאוד, והוא עדיף", אבל "אם אי אפשר לו לכתבו בידו - חייב הוא לקנותו או יבקש שיכתבו בשבילו".

מן הניסוח הזה משתמע, שכוונת המצווה היא שכל אחד מישראל **תהיה לו תורה** משלו כדי לקרוא וללמוד בה. מצוות כתיבת התורה מכוונת לקידום לימוד התורה. הכתיבה עצמה משובחת, אך איננה הכרחית.

אבל במשנה תורה שינה הרמב"ם את הניסוח:

"מצוות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר: 'ועתה כתבו לכם את השירה' - כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואף על פי שהניחו לו אבותיו ספר תורה,

מצווה לכתוב משלו. ואם כתבו בידו, הרי הוא כאילו קיבלה מהר סיני. ואם אינו יודע לכתוב, אחרים כותבין לו. **וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת, הרי הוא כאילו כתבו כולו**"

(הלכות תפילין, ז', א).

הדגש פה אינו רק על קניית התורה, אלא גם על הכתיבה עצמה, על יצירת הכתוב. בעוד שבספר המצוות הבחירה הייתה בין משובח מאוד למשובח, בין קיום המצווה למהדרין ובין קיומה בדרך הרגילה, הרי במשנה תורה קיום באמצעות קניית הספר (כלומר, כתיבה על-ידי אחר) מותר רק בדיעבד. דווקא הסבת הדגש הזאת מאפשרת לרמב"ם להוסיף הלכה חשובה מאוד: "וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי הוא כאילו כתבו כולו".

'כוליות' היא המושג המכריע כאן. למן הפסק הראשוני, שה"שירה" מסמנת את כל ספר התורה, ועד הפסק האחרון, שמצנות כתיבת התורה מתייחסת **לכל** התורה, הכתובה והנתונה וגם העתידה להינתן ולהיאמר, ואפילו ההלכה, שהמגיה אות אחת כאילו מתקן בכך את כל הספר - רעיון השלמות והכוללניות של התורה בכל פרטיה וחלקיה מרחף על הכול. "תורה שלמה" ו"תורה תמימה" השווה ל"כל התורה כולה" - התפיסה הזאת עולה ממקורות חז"ל דרך גדולי הראשונים עד הפוסקים האחרונים.

כמו שאי-אפשר להוציא "את השירה הזאת" מתוך "כל הספר" שהיא כתובה בו, כך הכתוב הזה אינו יכול להינתק מ"כל התורה", מן התורה השלמה שאליה הוא שייך. ה"כול" הזה, לפי תפיסת היהדות, כולל את הקבוע בכתב וגם את הנמסר בעל-פה. ואפשר עכשיו להבין את הרא"ש כאומר שהמצווה לכתוב "את השירה הזאת" **לכתחילה** התכוונה לכתוב בספר יחד עם הביאור של אותו הכתוב ויחד עם כל הנלמד והמוסק ממנו. גם לימוד התורה שמצנות כתיבת ספר תורה באה לגרום ולקדם - הוא לימוד כל התורה.

מסביר בעל הברייתא על הדורות הראשונים, שבהם אסור היה לכתוב תורה שבעל-פה: "בימיהם שהיו לומדים תורה שבע"פ שלא מן הכתב, כי אם על-פה, היו צריכין ללמוד מספר תורה המתויג כהלכתו ומדויק בחסרות ויתרות ופסקי טעמים, כי הם כולם רמזים הם לזכור על ידיהם תורה שבע"פ, כדאמרו על ר' עקיבה שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, ולכן היה מצווה על כל איש מישראל שיהיה לו ס"ת, אבל בזמננו שנתמעטו הלבבות ואמרו 'עת לעשות לה' הפרו תורתך' וכתבו התלמוד בספר... אם כן למה לנו לזלזל בכבוד ספר תורה לחינם ללמוד מתוכו שלא לצורך, כיוון שאין אנו לומדים כלום מחסרות ויתרות ותגין ופיסוק טעמים כבימיהם".

בראשונה תוקף המצווה היה לגבי ספר התורה כהלכתו, כיוון שבו נבלעה כל התורה ברמזי כתיבתו ובאותיותיו. אבל בימינו, כאשר כבר לא לומדים את התורה שבמובלע מתגין ומקוצין, תוקף המצווה 'לכתוב' נתפשט אף על התורה שבמפורש, הנמסרת ונלמדת בפועל - כלומר על פירושי הגמרא ועל כל תורה שבעל-פה המפורשת. עצם המצווה של "ועתה כתבו... ולמדה... **שימה בניהם**" - חלה עתה על כל התורה, והיא צריכה כולה להפוך לשירה' אשר בפה, המיועדת ללמדה. איך ייתכן דבר כזה? "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"! הרי התורה שבעל-פה.

כוללת לא רק משנה וגמרא, ופירושיהן, אלא, לפי תפיסת חז"ל, אף כל מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו! האם אפשר בכלל אי פעם לכתוב את כל תורה שבעל-פה?!

ד

כאן צריך לחזור לתוספת החשובה שמוסיף הרמב"ם, ומקורה בתלמוד (מנחות, ל, ע"ב): "וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי הוא כאילו כתבו כולו". תורה אשר בה אות אחת לא נכונה - אינה כשרה. הגהת אות הופכת את הספר לספר תורה בעל קדושה מיוחדת. במובן זה כתיבת אפילו אות אחת שווה לכתיבת כל התורה.

לעיל ראינו שהמצווה לכתוב את 'השירה' חלה על התורה כולה, כולל כל מה שיכול להילמד מחסרות ויתרות, מקוצין ותגין. ברם, מבחינה מסוימת החלק הזה - התורה שעל פה - שונה עקרונית מזה שבכתב: **הספר** אינו שלם אפילו כשחסרה אות אחת; מי שמוסיף או מגיה את הפרט החסר כאילו כתב את כל התורה, "כאילו קיבלה מהר סיני". לעומת זאת בתחום תורה שבעל-פה "כל מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו, כבר נאמר למשה מסיני" (ירושלמי, פאה, פ"ב, ה"ד). 'כל התורה' מורכבת לא רק ממה שנמצא לפנינו, אלא גם ממה שעתידי להתחדש או להתפרש. אמנם כל זה טמון בתורה השלמה כבר עכשיו, אולם בכל זאת ראוי לו להיוסף:

"אמר ר' יוחנן: מאי דכתיב 'ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר?' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידים לחדש"

(מגילה, יט, ע"ב).

למעשה, פירוש הדבר כי התורה עדיין איננה שלמה לחלוטין, והיא מצויה תמיד בתהליך של השלמה, של יצירה נמשכת והולכת. כל הוראה חדשה, כל חידוש של תלמיד נאמן לפני רבו - משלימים את התורה, מוסיפים לה פרט חסר, את 'האות החסרה', ובמובן זה המחזק הוא ככותב את **התורה כולה**. אם כן, האידנא המצווה לכתוב תורה - לפי הרא"ש והטור: תורה שבעל-פה - היא מצווה לתלמידי חכמים לכתוב חידושים בתורה. לכל אחד מישראל, לפי מסורת הסוד, יש אות משלו בתורה. היא יכולה להיות גדולה או קטנה, אבל היא הכרחית. והיא שלו. רק הוא מסוגל לכתוב ולהשלים אותה. בלעדיה בתורה יש חסר, בלי 'אות' שלו, ההיבט שלו, החידוש שלו התורה איננה שלמה. אם הוא משלים את החסר, מוסיף את 'אות' שלו לתורה, הוא במובן מסוים **כותב** תורה שלמה, תורה משלו:

"כי אם בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה"

(תהילים, א', ב).

"ואמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו" [של אותו תלמיד - רש"י]

(עבודה זרה, יט, ע"א).

הגייה בתורה - אשר משמעותה הרהור וגם הבעה - הנה מעשה של תורה שבעל-פה, ההופך את תורת ה' לתורתו של ההוגה, כלומר מקנה לו זכות ואפשרות לכתוב תורה,

שנעשית תורתו שלו. חידושים לא רק שהם מותרים, אלא (אם הם בתורת ה', ולא נגדה) **הכרחיים** לשלמות התורה. ה' כותב ספרו על-ידינו. "לא בשמים היא" (דברים, ל', יב): היא בידי ישראל. עלינו 'לכתבה', להשלימה.

באופן פרדוקסלי, זו התכונה העיקרית של התורה שבעל-פה ושל היהדות בכלל: היצירה שיוצר האדם נכללת בתוך ההתגלות האלוהית, ועל האדם להשלים את מעשה אלוהים. במובן זה חידוש התורה - הוא חידוש לא רק לגבי האדם בלבד, אלא גם לגבי הקב"ה. הוא גם **לומד** כביכול את התורה מפי בני-אדם: "יושב ועוסק בתורה" (ע"ז, ג, ע"ב).

ה

מושג השירה קשור גם עם הרעיון של 'לימוד הקב"ה'. התורה מוסרת עדות על שיר עתיק ששרו בני ישראל על הבאר במדבר אחרי מלחמת עוג:
 "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה!"

(במדבר, כ"א, יז).

והמדרש שם מעיר:

"זה אחד מג' דברים שאמר משה לפני הקב"ה, ואמר לו: לימדתני!"

(במדבר רבה, לג).

המדרש מפרט שם את שלושת הדברים שמשה רבנו לימד את הקב"ה (א. שכדאי לקב"ה לפנות לא למשה לבדו אלא לכל בית ישראל; ב. שלא כדאי לפקוד את עוון האבות על הבנים ואת עוון הבנים על אבותם; ג. שכדאי להשתדל לעשות שלום לפני שפותחים במלחמה אפילו נגד רשעים). התזכורת למקרה האחרון ולנס שנעשה לישראל בעקבותיו במלחמת סיחון - הוא בשירת הבאר. כל לימוד מהשלושה נחתם במדרש באמירה של הקב"ה מעין זו: "לימדתני! חיך שאני מבטל את דברי ומקיים דברך!"
 אין זה המקרה היחיד במסורת היהודית שמשה - בניגוד לכל ציפיותינו התאולוגיות - מלמד את הקב"ה. כאשר בהתגלות מן הסנה הקב"ה מודיע למשה את שמו "אהיה אשר אהיה" (שמשמעותו, לפי חז"ל, "אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות"), משה, במדרש, מתקנו: "ריבונו של עולם! מה אני מזכיר להם צרה אחרת? דיים בצרה זו!" והקב"ה עונה לו: "יפה אמרת!" (שמות רבה). אפילו את שמו - אופן פנייתו לעולם - לומד הקב"ה מאדם...

ו

יש בשירה תכונה מיוחדת, קרובה מאוד למימוש התכנית האלוהית בעולם. כמו שכתוב בסנהדרין צד ע"ב: "ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח... אמרה מידת הדין: חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו **ולא אמר שירה לפניך**, תעשהו משיח!"
 העדרה של השירה יכול למנוע את הופעת המשיח. אמירת השירה יכולה להביא להמלכת ה'. כיסאו של הקב"ה לא נכון והוא עצמו לא נודע בעולמו, כדברי המדרש, **עד שאמרו בניו שירה** - שנאמר: "נכון כסאך מאז" (תהילים, צ"ב, ב) - מאז שמשה ובני ישראל אמרו שירה, ויש זכר לדבר: "**אז ישיר משה**" (שמות רבה, כג, א).

אפילו ייחודיות של כנסת ישראל רואים חז"ל באמירת שירה. שירת התורה, הפיכת תורה לשירה - זה הקשר המיוחד וההדדי שבין ישראל לבין הקב"ה. רק עם ישראל, לפי הבנה זו של השירה, יודע להגיב ככה על היחס של הקב"ה כלפיו:

"ימים שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל. ברא אדם הראשון ולא אמר שירה. הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה. וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה. וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה. כיוון שבאו ישראל לים ונקרע להם - מיד אמרו שירה לפני הקב"ה... אמר הקב"ה: **לא לו הייתי מצפה**".

הקב"ה מצפה לשירה - לשירה אשר תעלה מאדמה עלי האדמות:

"אמר ר' ינאי: אילו ניתנה התורה חתוכה [בצורה של הלכה פסוקה (פני משה)], לא הייתה לה לרגל עמידה [שלא היה בידנו האיך לפסוק הלכה למעשה בכל מקום שיש פנים לכאן ולכאן (רידב"ז)]. מה טעם? 'ידבר ה' אל משה' - אמר לפניו: ריבוננו של עולם! הודיעני היאך היא ההלכה! אמר לו: 'אחרי רבים להטות' (שמות, כ"ג, ב) - רבו המזכין, זכו; רבו המחייבין, חייבו. כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור, מניין ודגליו [49], כלשון 'ודגלו עלי אהבה', שיר השירים, ב', ד[1]."
(ירושלמי, סנהדרין, פ"ד, ה"ב)

נספח: השירה

א. השירה היא מערכת טקסטואלית סדורה שכל פרטיה קשורים אהדדי ומהווים שלמות כולית. יש בשירה ארגון סיסטמטי של כל מרכיביה, החופף את כל היצירה כולה, בתקיפות טוטאליות.

ב. כל פרט בשירה משמעותי והנו בעל תפקיד בשלמות הזאת, ולכן כל פרט ראוי לפרשנות ודורש התייחסות. כל דבר משמיע ומוסיף משהו. בשירה אין פרטים סתמיים. בשירה אידאלית אי-אפשר להוסיף ולא לגרוע. שינוי דבר אחד משפיע על כלל היצירה ועל משמע של כל פרטיה.

ג. המערכת הכוללת את כל המרכיבים האלה היא בגדר 'עלילה', כלומר סידור דינמי וסיפורי של היגדים. היחידה הבסיסית היא אירוע, אפילו כאשר כל הסיפור הוא תיאור או הבעת רגשות. בשירה שעליה מדובר כאן, מתרחש משהו, תוכנה בא לידי ביטוי בסיפור.

ד. חוץ מן התוכן הגלוי והנהיר, בשירה יש גם תוכן צפון ונסתר. בכוונה תחילה אין השירה מבטאת הכול עד תומה, ואף אינה יכולה לפרש את כל תוכנה במלואו. תפקידו של הקורא למלא את החסר ולגשר על הפערים בכתוב. שירה דורשת 'כוח המדמה'; הבנתה מותנית בקריאה פעילה ויצירתית.

ה. לכל שירה יש הקשר משלה, והשירה מובנת רק בהקשרה שלה. יש שדה אסוציאציות, 'העולם הפיוטי', שבו היא פורחת. המשמעות המלאה של המלים ושל הסיפור נתפסת רק על-ידי 'יודעי סוד' ההקשר. להוציא את השירה מעולמה פירושו לסלף את משמעותה.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

- ו. השירה חיה וקיימת במישורים שונים של הבנה. יש אפשרות ואף חיוב לפרשה במפלסים שונים, ולכל מפלס חוקים משלו. לכן אין שירה חד-משמעית. אפשריים פירושים שונים, לגיטימיים. המשמעות יכולה להיות מיידית-פשטנית, ייחודית-אישית, סמלית וכו'. תכונתה החיונית של השירה להיות רבת-כוונות.
- ז. תוכן השירה לא רק רב-משמעי, אלא גם בלתי נדלה. היא מסוגלת לענות מחדש על שאלות חדשות. השירה יכולה לדבר אל הקורא שבעתיד. יש לה כושר 'לשורנו' מרחוק ולרחוק. היא מכילה יותר מתפיסתה הראשונית, אפילו יותר מכוונת המחבר. יש בה מהנבואה או מן החזון. היא דורשת השראה וצפויה להיאמר בהשראה.
- ח. במשמעות השירה יש גם משמעות חוץ-מילולית, המתהווית ממרכיבים אחרים, לא מילוליים, של השיר. סידורה הפנימי, המבנה, המקצב, המצלול ועוד - משמעותם גם מעבר למלה. לשירה יש יסוד אי-רציונלי ויש לה זכות להעביר את המסר אף בדרכים חוץ-שכליות. כללותה מביעה יותר מסכום פרטיה.
- ט. השירה יוצרת קשר מיוחד עם הקורא מלבד התקשורת הקוגניטיבית, ומצפה למעורבות מיוחדת מצד הקורא ולתגובה של השתתפות. כל מרכיביה, נרביים ולא נרביים, נוטלים חלק ביצירת התקשורת.
- י. אחדות השירה נובעת מהיותה תרגום של איזה רעיון או חזון ראשוני אחיד, טרום-מילולי. חזון זה ביסודו הוא המניע האמתי של חיבור השירה. היא כולה מיועדת להביעו והשירה כשלמות משליכה בעצם תמיד איזה 'גרעין' אחד של משמעות על-מילולית, איזה 'חזון קדם' המכתיב לה כל פרטיה ומקנה לה את שלמותה. התכונה הזאת היא סיבה ומקור לתכונות הקודמות.